

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ДАНИЛЮК ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 343.236

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ
ВСТАНОВЛЕННЯ МОМЕНТУ ЗАКІНЧЕННЯ ЗЛОЧИНУ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

**Львів
2009**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Марін Олександр Костянтинович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Фріс Павло Львович,
Прикарпатський юридичний інститут ЛьвДУВС,
професор кафедри кримінального
права та кримінології;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Кваша Оксана Олександрівна,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України, старший науковий співробітник
відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою.

Захист відбудеться «22» січня 2010 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розіслано «21» грудня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Правильне розмежування закінченого та незакінченого злочину у зв'язку зі змінами у ст. 68 КК України стосовно зниження меж караності незакінченого злочину набуло на сьогодні особливої актуальності. Разом з тим, питання сутності закінченого злочину та особливостей встановлення моменту закінчення злочину не отримали в літературі комплексного та однозначного вирішення. Ці питання розглядаються, як правило, в межах інституту стадій вчинення злочину, який, своєю чергою, став об'єктом дослідження у працях великої кількості як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Ця проблема розглядається у всіх підручниках та навчальних посібниках із Загальної частини кримінального права. Серед робіт монографічного характеру найбільш відомими є: «Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву» (Н.Д. Дурманов), «Стадии совершения преступления» (В.Ф. Караулов), «Ответственность за приготовление и покушение на преступление по советскому уголовному праву» (Н.Ф. Кузнецова), «Приготовление и покушение по советскому уголовному праву» (І.С. Тишкевич), «Учение о стадиях преступления» (А.П. Козлов) та ін. Не оминули увагою цей інститут і сучасні українські вчені. Окрім, безумовно, авторів відповідних розділів підручників, навчальних посібників та коментарів Кримінального кодексу України (далі – КК), на дисертаційному рівні проблеми, пов'язані з інститутом стадій вчинення умисного злочину, розглядали А.В. Шевчук та Н.В. Маслак, на рівні інших видань та наукових статей – В.П. Тихий, М.І. Панов тощо. Однак, розгляд питань встановлення моменту закінчення злочину займає у працях вищезазначених авторів зовсім незначну частину.

Традиційно вважається, що зміст закінченого злочину є достатньо зрозумілим, і особливих теоретичних проблем стосовно цього поняття не виникає. Це і обумовило той факт, що робіт, в яких би комплексно аналізувалась ця проблема як основна, а не одна з інших, обмаль, а монографічних – відшукати взагалі не вдалося.

Безумовно, слід визнати, що в порівнянні з такими інститутами, як, наприклад, суб'єктивна сторона складу злочину, множинність злочинів тощо, вчення про закінчений злочин містить меншу кількість проблем. Проте, це не означає, що таких проблем не існує. Швидше, навпаки – в науці не акцентовано на них уваги: їх або замовчують, або переносять їх вирішення на Особливу частину, як часткову проблему стосовно окремих видів злочинів.

Отже, сьогодні комплексне вирішення проблем вчення про закінчений злочин, а саме: про його сутність, відмежування від незакінченого злочину, визначення особливостей встановлення моменту закінчення злочинів різних видів, виділення та аналіз обставин, які впливають на встановлення такого

моменту тощо, не проведене. Окремі з таких питань розглядаються в підручниках, навчальних посібниках та монографічних працях, інші – лише в працях з проблем кримінально-правової кваліфікації (В.О. Навроцький).

Водночас, важливість правильного розуміння, а відтак і застосування положень про встановлення моменту закінчення злочину, безсумнівна.

З огляду на вищевикладене, важливість дослідження проблем закінченого злочину, його сутності та особливостей встановлення такого моменту видається актуальним та своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано у Львівському державному університеті внутрішніх справ у межах комплексної теми наукових досліджень «Актуальні проблеми вдосконалення українського законодавства та практики протидії злочинності» (державний реєстраційний номер 0106U003641).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка проблем, що стосуються сутності та встановлення моменту закінчення злочину на основі дослідження теоретичних підходів до їх вирішення та аналізу судової практики.

Відповідно до визначеної мети автором було поставлено такі завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми закінченого злочину в кримінальному праві України;
- проаналізувати нормативне поняття закінченого злочину та оцінити його правильність та точність;
- розглянути зміст закінченого злочину та значення правильності його встановлення для вирішення кримінально-правових питань;
- провести відмежування закінченого злочину від незакінченого;
- виявити обставини, які впливають на встановлення моменту закінчення злочину, на їх основі класифікувати злочини за моментом їх закінчення;
- дослідити момент закінчення злочинів різних видів та сформулювати на цій основі відповідні теоретичні положення;
- оцінити обґрунтованість підходів судової практики стосовно моменту закінчення злочинів певних видів та розробити пропозиції щодо їх удосконалення;
- на основі проведеного дослідження сформулювати пропозиції щодо удосконалення кримінального та іншого законодавства України та розробити рекомендації щодо поліпшення сучасної правозастосовної практики.

Об'єктом дослідження є відповідальність за вчинення закінченого злочину за кримінальним правом України.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні проблеми встановлення моменту закінчення злочину. В роботі досліджуються положення чинного кримінального законодавства, опублікована та не опублікована судова

практика, матеріали її узагальнення, а також положення доктрини кримінального права щодо визначення поняття закінчення злочину та особливостей встановлення моменту його закінчення.

Теоретичною базою дисертації є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, енциклопедично-довідкова та прикладна література.

Емпіричною основою дослідження є матеріали опублікованої судової практики, а також місцева судова практика. У процесі дисертаційного дослідження опрацьовано понад 100 кримінальних справ, розглянутих судами Львівської та Чернівецької областей, та понад 200 вироків у кримінальних справах, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень України.

Методи дослідження обрані, виходячи з поставлених у роботі мети та завдань, з урахуванням об'єкта та предмета дослідження. При проведенні дисертаційного дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний – при з'ясуванні поняття, правової природи та змісту закінченого злочину; системно-структурний – при вирішенні питання про сутність закінченого злочину (вид чи стадія); функціональний – при встановленні значення встановлення моменту закінчення злочину для вирішення інших кримінально-правових питань; формально-логічний – при тлумаченні положень КК та наукових кримінально-правових дефініцій, соціологічний – при вивченні кримінальних справ тощо.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вона є першим у кримінально-правовій науці України комплексним дослідженням, що висвітлює теоретичні та прикладні аспекти встановлення моменту закінчення злочину. На основі проведеного дослідження обґрунтовано і сформульовано положення і висновки, які є новими для науки кримінального права або наділені ознаками наукової новизни, і виносяться на захист:

вперше:

– закінчений злочин від незакінченого відмежовується не за відсутністю окремих ознак (наслідку, реалізації умислу тощо), а на основі того, що закінчений та види незакінченого злочину мають свої специфічні склади, і саме зміст елементів таких складів виступає розмежувальною ознакою;

– запропонована класифікація злочинів за моментом їх закінчення на:
1) прості злочини з формальним складом; 2) ускладнені злочини з формальним складом (які, своєю чергою, можуть бути: а) триваючими; б) продовжуваними; в) складеними; г) з декількома альтернативними діями; д) з декількома обов'язковими діями); 3) прості злочини з матеріальним складом; 4) ускладнені злочини з матеріальним складом (які, своєю чергою, можуть бути: а) продовжуваними; б) складеними; в) з декількома альтернативними

наслідками; г) з декількома обов'язковими наслідками; д) злочини з матеріальним складом з декількома діяннями);

– обґрунтовується необхідність виділяти нормативний та фактичний момент закінчення злочину. Перший – має значення для вирішення питання про кваліфікацію дій винного – лише за статтею (частиною статті) Особливої частини КК, чи з посиланням на відповідну частину ст.ст. 14, 15 КК; другий – для вирішення інших кримінально-правових питань: відмежування співучасті від причетності, встановлення наявності підстав для необхідної оборони тощо.

удосконалено:

– наукові підходи щодо значення виду складу злочину для встановлення моменту закінчення злочину такого виду;

– вчення про значення правильного встановлення моменту закінчення злочину не лише для вирішення питання кваліфікації таких діянь, а й для вирішення інших кримінально-правових проблем;

набули подальшого розвитку положення про:

– розмежування понять злочину та складу злочину;

– доцільність розгляду закінченого злочину не як стадії вчинення умисного злочину, а як виду злочину;

– обґрунтованість використання словосполучення «закінчений злочин» лише стосовно злочинів, які вчинені з прямим умислом. Стосовно ж злочинів, які вчинено з непрямым умислом або через необережність, обґрунтовується доцільність використання словосполучень «наявний злочин...», «відсутній злочин...»;

– розмежування понять «час вчинення злочину» та «момент закінчення злочину»;

– недоцільність виділення як окремих видів складів злочинів так званих «усічених» та «формально-матеріальних»;

– значення змісту та спрямованості умислу в цілому та для встановлення моменту закінчення злочину зокрема.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретична і практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані: а) у науці кримінального права – як матеріал для подальшого дослідження проблем розмежування закінченого та незакінченого злочину в цілому та встановлення моменту закінчення певних видів злочинів зокрема; б) у законотворчій діяльності – при подальшій діяльності щодо вдосконалення чинного КК України; в) у навчальному процесі – при викладанні курсу «Кримінальне право України. Загальна та Особлива частина», для підготовки відповідних методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників тощо; г) у практиці роботи судів – при обґрунтуванні вироків у конкретних справах.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на 4 наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування та перспективи вдосконалення» (Львів, квітень 2007 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (Львів, вересень 2007 р.), II звітній науковій конференції «Державотворення та право творення в Україні: проблеми та перспективи» (Львів, лютий 2008 р.), Звітній науковій конференції факультету з підготовки слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ (Львів, лютий 2009 р.).

Матеріали дослідження використовуються у навчальному процесі під час проведення занять з кримінального права з курсантами та студентами Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження № 37 від 27 листопада 2009 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 6 наукових працях, з яких 4 опубліковано у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань ВАК України.

Структура дисертаційного дослідження. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 201 стор., з них основного тексту 176 стор., 2 додатки (3 стор.), список використаних джерел (217 найменувань) викладений на 22 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими планами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, його наукову новизну, положення, що виносяться на захист, практичне значення отриманих результатів, відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження проблем встановлення моменту закінчення злочину» складається з чотирьох підрозділів. У підрозділі 1.1. «*Стан дослідження проблеми встановлення моменту закінчення злочину в юридичній літературі*» проводиться огляд літературних джерел, в яких розглядалися питання встановлення моменту закінчення злочину. Вивчення таких праць дало можливість зробити висновок, що позицій, в яких усі науковці були б одностайними, майже немає. Більшість моментів вчення про закінчений злочин вирішується по-різному. Дискусійними, зокрема, є питання: закінчений злочин є стадією вчинення злочину чи видом злочину? які ознаки є необхідними і достатніми для визначення поняття закінченого злочину? чи стосовно всіх злочинів (в тому

числі стосовно необережних та тих, які вчиняються з непрямым умислом) можна використовувати поняття закінченого злочину? та ін. Низка питань, які мають важливе теоретичне і практичне значення, не отримали належної уваги в літературі, зокрема: про особливості встановлення моменту закінчення всіх видів «ускладнених» злочинів; значення змісту умислу для встановлення моменту закінчення злочинів з різними складами; значення встановлення моменту закінчення злочину для вирішення низки інших кримінально-правових питань, а не лише розмежування стадій вчинення злочину тощо.

У підрозділі 1.2. «Поняття закінченого злочину та значення його правильного встановлення» досліджується нормативне визначення поняття закінченого злочину, яке наведено у ч. 1 ст. 13 КК, та відповідні наукові дефініції. В підрозділі розглядаються питання: точності визначення поняття закінченого злочину в КК; доцільності вживання поняття закінченого злочину щодо злочинів, які вчиняються через необережність та з непрямым умислом; співвідношення понять «час вчинення злочину» та «момент закінчення злочину»; значення встановлення моменту закінчення злочину. В результаті обґрунтовується, що визначення поняття закінченого злочину в КК потребує певних уточнень. По-перше, очевидно, що в одній статті Особливої частини КК можуть міститися ознаки декількох основних складів злочинів, відтак, видається виправданою практика, яку використовує останнім часом український законодавець, вживаючи уточнення «у статті (частині статті)». По-друге, безперечно, що саме в статті (частині статті) Особливої частини КК передбачаються ознаки складу цього злочину, однак не всі. У статті (частині статті) Особливої частини КК зафіксовано лише специфічні ознаки, які в сукупності відрізняють цей злочин від суміжних злочинів чи протиправних діянь іншого виду. Відтак, було б більш точно, якщо б у ч. 1 ст. 13 КК йшлося не про «ознаки складу злочину, передбаченого у статті Особливої частини КК», а про «передбачені у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК ознаки складу цього злочину». По-третє, щоб злочин вважався закінченим, не обов'язково, щоб діяння містило «усі» ознаки складу злочину. Наприклад, у так званих складах злочинів з альтернативними діяннями для наявності злочину достатньо, щоб було вчинено лише одне з них. Аналогічною є ситуація у злочинах з декількома наслідками тощо. Відтак, було б більш точно, якби у ч. 1 ст. 13 КК слово «усі» замінити словосполученням «необхідні і достатні». З урахуванням цього пропонується нова редакція ч. 1 ст. 13 КК. Автор також доходить висновку, що застосування поняття закінченого злочину до злочинів, які вчиняються через необережність чи з непрямым умислом, не обґрунтоване. В таких випадках доцільно вживати поняття «наявний злочин...», «відсутній злочин...». Щодо понять «час вчинення злочину» та

«момент закінчення злочину», то доводиться, що хоча вони й пов'язані між собою, проте різнопорядкові. Перше має значення для вирішення питання про те, чи досягла особа на час вчинення діяння віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, та питань про дію кримінального закону в часі. Друге – для вирішення на момент проведення офіційної кримінально-правової кваліфікації питання стосовно того, чи є вчинене діяння злочином, а якщо є, то яким – закінченим чи незакінченим.

Окрім цього, при розгляді значення закінченого злочину пропонується розмежовувати нормативний та фактичний момент закінчення злочину. Нормативний момент закінчення стосується конкретного виду злочину та визначається особливостями закріплення складу такого злочину в кримінальному законі. Він має визначальне значення для правильної кваліфікації дій винного. Фактичне закінчення злочину має місце при вчиненні конкретною особою конкретного злочину і наявне з моменту фактичного припинення винним протиправної поведінки, але не може мати місця раніше від нормативного моменту закінчення такого злочину. Таке розмежування має значення: для точності кримінально-правової кваліфікації – відмежування закінченого злочину від незакінченого; для вирішення питання про добровільну відмову; для правильного призначення покарання; для відмежування співучасті у злочині від причетності до злочину; для визначення меж необхідної оборони.

У підрозділі 1.3. «Загальні правила встановлення моменту закінчення злочину» обґрунтовується, що для встановлення нормативного моменту закінчення певного виду злочину має значення: 1) конструкція об'єктивної сторони його складу; 2) це простий склад злочину чи складний. А відтак, для встановлення нормативного моменту закінчення злочину має значення виділення складів злочинів з урахуванням обидвох критеріїв, а саме: простого та складного формальних складів; простого та складного матеріальних складів, які своєю чергою поділено на підвиди. Доводиться недоцільність виділяти: момент закінчення «усіченого» складу злочину (момент закінчення злочину в такому випадку визначається як при вчиненні злочину з формальним складом); момент закінчення злочину з «матеріально-формальним» складом (в такому випадку має місце ситуація, що в одній статті (частині статті) закріплено декілька (як мінімум по одному) складів злочинів з матеріальним та формальним складом, які законодавець розглядає як альтернативні). При вирішенні питання про фактичний момент закінчення злочину важливе значення має встановлення таких моментів: 1) злочин є простим чи ускладненим; 2) зміст та спрямованість умислу винного.

У підрозділі 1.4. «Відмежування закінченого злочину від незакінченого» автор аналізує висловлені в літературі підходи до відмежування закінченого злочину від незакінченого. Доводиться, що основне питання, від відповіді на

яке залежить вирішення названої проблеми: закінчений злочин – це стадія злочину чи його вид? У роботі обґрунтовується, що закінчений злочин є окремим видом злочину, має відмінний від готування до злочину та замаху на злочин склад, а відмінність у змісті їх елементів та ознак і визначає різницю між ними. Визначальні (необхідні і достатні) ознаки складу закінченого злочину передбачені у статті (частині статті) Особливої частини КК. Визначальні ж ознаки складу незакінченого злочину випливають зі змісту ст. 14, 15 КК України. Аналізуються зміст елементів та ознак «складу закінченого злочину», «складу готування до злочину», «складу замаху на злочин».

Розділ 2. «Встановлення моменту закінчення злочину з формальним складом» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 2.1. «Встановлення моменту закінчення простого злочину з формальним складом» розмежовуються поняття «простий склад злочину» та «простий злочин». Для визнання складу злочину формальним слід встановити, що суспільно небезпечний наслідок не є його обов'язковою ознакою. Для визнання складу простим формальним визначальне значення має, щоб у ньому було закріплено лише одне одиничне діяння. Тобто, таке діяння не повинно бути складним, складатися по суті з двох чи більше діянь. Стосовно ж того, одномоментне воно чи тривале, то ця ознака має значення не для визначення виду складу злочину, а для встановлення виду злочину. Окрім цього, враховується, що поряд з діянням, як ознаки об'єктивної сторони формального складу злочину, можуть виступати: місце, час, спосіб, знаряддя, засоби, обстановка. З цього переліку ознак для визнання складу простим чи складним важливе місце має насамперед спосіб вчинення злочину, адже він може містити ознаки самостійного злочину. Відтак, простим формальним складом пропонується вважати такий, в якому як ознаку об'єктивної сторони передбачено одне безальтернативне суспільно небезпечне діяння, спосіб його вчинення не утворює складу іншого злочину, а суспільно небезпечний наслідок не є обов'язковою ознакою такого складу. Стосовно ж простого злочину з формальним складом, то він матиме місце у випадку реального вчинення винним одиничного, одномоментного діяння, яке як безальтернативне передбачене у статті (частині статті) КК або ж одного з альтернативних передбачених таких діянь, у спосіб, використання якого не утворює складу іншого злочину. При цьому визначальне значення має не склад такого злочину (простий він чи складний), а реальна кількість вчинених особою діянь (одне), характер цього діяння (одиничне), тривалість його в часі (одномоментне) та в який спосіб воно вчинене (використання такого способу не повинно утворювати складу іншого злочину). За загальним правилом простий злочин з формальним складом слід визнавати закінченим з моменту вчинення передбаченого у КК діяння. З врахуванням цих положень аналізується

положення постанов Пленуму Верховного Суду України, у яких визначаються момент, з якого слід визнавати закінченими злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена у ст. 201, 209, 297, 304, 314, 318, 319 КК та ін. Робиться висновок, що навіть визначення моменту закінчення простого злочину є в окремих випадках неоднозначним через використання в КК віддієслівних іменників, які в одних випадках трактуються як похідні від дієслів доконаного виду (наприклад, термін переміщення у ст. 201 КК), в інших – недоконаного (наприклад, термін задоволення у ст. 153 КК). Підтримується позиція, що проблеми використання віддієслівних іменників у КК потребують подальшого дослідження, і що «можливо, що у майбутньому формулювання диспозицій статей Особливої частини КК України слід буде кардинально змінити для того, щоб їх зміст був чітким, загальнозрозумілим, і не створював зайвих проблем для кваліфікації злочинів».

У підрозділі 2.2. «Встановлення моменту закінчення ускладненого злочину з формальним складом» виділяються такі види ускладнених злочинів з формальним складом: 1) триваючі; 2) продовжувані; 3) складені; 4) з альтернативними діяннями; 5) з декількома обов'язковими діяннями. Кожен з цих видів ускладнених злочинів з формальним складом має особливості встановлення як нормативного, так і фактичного моменту його закінчення, які досліджено та зроблено відповідні висновки. Виходячи з загальних засад, аналізуються підходи до визначення в постановах Пленуму Верховного Суду України, наукових джерелах та судовій практиці при розгляді конкретних справ, моменту закінчення злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачено у ст. 146, 203, 222, 393, 407 КК та ін.

У підрозділі 2.3. «Значення змісту умислу та ступеня його конкретизації для встановлення моменту закінчення злочинів з формальним складом» підтримується позиція, що злочини з формальним складом можуть бути вчиненими тільки з прямим умислом. Зміст умислу при вчиненні таких злочинів полягає в усвідомленні суспільно небезпечного характеру вчинюваної дії й у бажанні вчинити цю дію. Доводиться, що для правильного вирішення питань встановлення моменту закінчення злочину важливе значення має: 1) зміст (спрямованість) умислу; 2) ставлення особи до інших (окрім суспільно небезпечного діяння) об'єктивних ознак, яке впливає зі змісту закону та фактичне таке ставлення; 3) ступінь конкретизації умислу стосовно як суспільно небезпечного діяння, так й інших об'єктивних ознак складу злочину (наприклад, предмета).

Розділ 3. «Встановлення моменту закінчення злочину з матеріальним складом» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 3.1. «Встановлення моменту закінчення простого злочину з матеріальним складом» автор виходить з того, що матеріальними складами слід вважати як ті, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони яких кримінальний закон

визнає конкретний суспільно небезпечний наслідок, так і ті, де такою ознакою визнається небезпека настання певних наслідків. Простим одиничним злочином з матеріальним складом пропонується вважати передбачене КК суспільно небезпечне, винне, одиничне діяння (дію або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину, що призвело до настання одного суспільно небезпечного наслідку. При цьому, як і для злочину з формальним складом, немає значення чи такий наслідок є безальтернативним для складу злочину, чи настав один з альтернативних наслідків. За загальним правилом такий злочин слід вважати закінченим з моменту настання цього наслідку. В підрозділі констатується, що проблеми зі встановленням моменту закінчення злочинів певного виду обумовлені, як правило, недосконалістю термінології при побудові статей КК України («загибель людей» – однієї чи двох і більше; «одержання доходу» – валового чи чистого, «матеріальна шкода» – реальні збитки чи також упущена вигода тощо). В підрозділі розглядаються позиції щодо моменту закінчення злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена у ст. 115, ст. 185, ст. 186, ч. 2 ст. 203, ч. 2 ст. 222 КК та ін. Пропонується уточнити момент закінчення окремих видів злочинів, у порівнянні з тим, як це викладено в постановах Пленуму Верховного Суду України чи вважається загальноприйнятим, а саме: момент закінчення вбивства, крадіжки, грабежу тощо.

У підрозділі 3.2. «Встановлення моменту закінчення ускладненого злочину з матеріальним складом» виділяються такі види злочинів: 1) продовжуваний; 2) складений; 3) з кількома альтернативними наслідками; 4) з кількома обов'язковими наслідками; 5) матеріальний склад з кількома суспільно небезпечними діяннями. Визначаються особливості встановлення нормативного та фактичного моменту закінчення названих видів злочинів. Аналізуються підходи до визначення в постановах Пленуму Верховного Суду України, наукових джерелах та судовій практиці при розгляді конкретних справ, моменту закінчення злочинів таких видів.

У підрозділі 3.3. «Значення змісту умислу та ступеня його конкретизації для встановлення моменту закінчення злочинів з матеріальним складом» доведено, що правильність кваліфікації залежить, як і при вчиненні злочину з формальним складом, від: 1) змісту (спрямованості) умислу; 2) ставлення особи до інших (окрім суспільно небезпечного діяння) об'єктивних ознак, яке впливає зі змісту закону, та фактичне таке ставлення; 3) ступеня конкретизації умислу. Визначення моменту закінчення злочину залежить насамперед від виду прямого умислу, котрий, як відомо, ділиться на визначений, невизначений, альтернативний. При визначеному умислі злочин вважається закінченим з моменту досягнення «достатнього» для вчинюваного

злочину наслідку. При невизначеному умислі слідчо-судова практика йде шляхом: 1) кримінально правової оцінки таких діянь, виходячи з результату (суспільно небезпечного наслідку), який фактично настав; 2) кваліфікації діянь як замаху лише на найменш тяжкий злочин, який охоплювався невизначеним умислом, у випадках, якщо і такий результат не настав з причин, що не залежать від волі винного. Аналогічно вирішується питання і при альтернативному умислі: відповідальність настає за той із декількох злочинних результатів, який передбачав і бажав винний, і який фактично настав.

У **висновках** викладено найважливіші результати проведеного дослідження. До основних висновків, які мають наукове та практичне значення, належать:

1. Закінчений злочин пропонується розглядати як вид злочину, вчинюваного з прямим умислом, а не як стадію такого злочину.

2. Обґрунтовується, що для правильного вирішення питання встановлення моменту закінчення злочину слід розмежовувати нормативний такий момент та фактичний. Причому другий в жодному випадку не може випереджати в часі першого. Перший (нормативний) – має значення для вирішення питання про кваліфікацію дій винного – лише за статтею (частиною статті) Особливої частини КК, чи також з посиланням на відповідну частину ст.ст. 14, 15 КК; другий – для вирішення інших кримінально-правових питань: відмежування співучасті від причетності, встановлення наявності підстав для необхідної оборони тощо. Окрім цього, нормативний момент закінчення злочину визначається конструкцією та способом закріплення складу злочину, визначальні ознаки якого передбачені у статті (частині статті) Особливої частини КК, яка встановлює відповідальність за вчинення такого злочину. Фактичний – моментом реального (фактичного) припинення суспільно небезпечної поведінки (настанням суспільно небезпечного наслідку).

3. На відміну від висловлених в літературі позицій, пропонується при відмежуванні закінченого злочину від незакінченого виходити не з відсутності певних ознак, а зі складу, ознаки якого містить вчинене діяння: «склад закінченого злочину», «склад замаху на злочин» чи «склад готування до злочину».

4. Для визнання злочину простим визначальне значення має не склад такого злочину (простий він чи складний), а реальна кількість вчинених особою діянь (одне), характер цього діяння (одиничне), тривалість його в часі (одномоментне), в який спосіб воно вчинене (використання такого способу не повинно утворювати склад іншого злочину), кількість кримінально значущих наслідків (один). За загальним правилом простий

злочин з формальним складом (нормативний момент) слід визнавати закінченим з моменту вчинення чи початку вчинювання передбаченого у КК діяння, залежно від того, як воно сформульовано у КК. Фактичний момент – об'єктивне закінчення діяння, яке утворює такий склад. Момент закінчення злочину з матеріальним складом – час настання суспільно небезпечного наслідку.

5. Момент закінчення ускладненого злочину з формальним складом слід визначати за такими правилами:

– лише злочин з формальним складом може бути триваючим. Для такого складу особливо актуально розмежовувати нормативний момент закінчення злочину – час вчинення діяння (початку злочинної поведінки) та фактичний момент його закінчення – фактичне припинення бездіяльності (злочинної поведінки) за власною волею чи всупереч їй;

– нормативним моментом закінчення продовжуваного злочину з формальним складом є момент: 1) закінчення першого ж діяння, якщо вчинення наступних не змінює кримінально-правової оцінки вчиненого; 2) момент, коли завершеним є те посягання, з вчиненням якого злочин стає кваліфікованим. А у випадку, коли такий злочин утворюється шляхом вчинення повторюваних діянь, які самі по собі не є злочинними – з моменту вчинення того з діянь, з моменту вчинення якого має місце нормативний момент закінчення злочину. Фактичним моментом закінчення продовжуваного злочину є момент вчинення останнього з діянь, які утворюють продовжуваний злочин з урахуванням вищенаведених положень про нормативний момент, та того, що фактичний момент не може випереджати в часі нормативного;

– особливістю складеного злочину з формальним складом є те, що його утворює сукупність діянь, які самі по собі передбачені в інших статтях Кримінального кодексу як самостійний злочин. Закінченим складений злочин з формальним складом слід вважати тоді, коли виконані діяння (дія чи бездіяльність), що становлять ускладнену об'єктивну сторону цього злочину;

– нормативним моментом закінчення злочину з кількома альтернативними діяннями слід вважати час вчинення першого діяння. Фактичним – час вчинення останнього з таких діянь. І навіть, якщо друге чи наступне діяння не було завершено з причин, що не залежать від волі винного, діяння слід кваліфікувати як закінчений злочин;

– злочин з формальним складом з декількома обов'язковими діяннями подібний до складеного злочину. Але, на відміну від останнього, за діяння, які його утворюють, не передбачена відповідальність у КК як за самостійні злочини. Відтак такий злочин вважається закінченим (нормативний момент)

з моменту вчинення останнього з обов'язкових діянь, а фактичний момент слід визначати за тими ж правилами, що й фактичний момент закінчення продовжуваного злочину.

6. Момент закінчення ускладненого злочину з матеріальним складом слід визначати за такими правилами:

– нормативний момент закінчення продовжуваного злочину з матеріальним складом має місце: а) при вчиненні декількох діянь, які містять ознаки інших правопорушень (не є злочинами), що в сукупності призвели до настання «достатнього» для злочину наслідку – з моменту його настання; б) якщо наслідки першого ж діяння достатні для визнання його закінченим злочином, а сумарні наслідки не змінять (змінюють) кваліфікації діяння – з моменту настання наслідку в результаті вчинення цього першого діяння; в) якщо сумарні наслідки змінюють кваліфікацію – з моменту настання такого «кваліфікованого» наслідку в результаті вчинення чергового діяння. Фактичний момент закінчення такого злочину – час настання наслідку в результаті вчинення останнього діяння, а якщо такий наслідок не настав – час вчинення останнього діяння;

– складеним злочином з матеріальним складом слід визнавати такий, що містить в собі ознаки принаймні двох простих, якщо відповідальність за його вчинення в цілому кримінальний закон пов'язує з настанням певного суспільно небезпечного наслідку. Не обов'язково, щоб усі ці прості злочини також мали матеріальний склад, але необхідно, щоб обов'язковою ознакою складу такого складеного злочину в цілому був передбачений кримінальним законом суспільно небезпечний наслідок;

– момент закінчення злочину з кількома альтернативними наслідками збігається з моментом настання хоча б одного з таких альтернативних наслідків;

– злочини з кількома обов'язковими наслідками слід вважати закінченим з моменту настання останнього з обов'язкових наслідків;

– момент закінчення злочинів з матеріальним складом з кількома діяннями слід встановлювати за правилами встановлення такого моменту при вчиненні простого злочину з матеріальним складом (якщо реально настав один наслідок) або ускладненого злочину з кількома альтернативними чи обов'язковими наслідками (якщо настало два або більше таких наслідків).

7. Доцільним є уточнення ч. 1 ст. 13 КК та її викладу у такій редакції: «1. Закінченим злочином є вчинене з прямим умислом діяння, яке містить передбачені у відповідній статті (частині статті) Особливої частини цього Кодексу необхідні і достатні ознаки складу цього злочину».

8. Вважаємо, що для забезпечення правильності та одностайності у вирішенні питань про визначення моменту закінчення злочину Пленуму

Верховного Суду України доцільно прийняти відповідну постанову, яка могла б мати назву «Про практику вирішення питань про визнання злочину закінченим», при створенні якої могли б бути використані вищенаведені положення.

9. Пропонується уточнити момент закінчення окремих видів злочинів, у порівнянні з тим, як це викладено вже в чинних постановах Пленуму Верховного Суду України, чи вважається загальноприйнятим в теорії та на практиці, а саме:

– хоча в ч. 1 ст. 115 КК і вказується як обов'язковий наслідок заподіяння смерті людини, вбивство слід вважати закінченим з моменту настання наслідку у виді смерті її мозку навіть у випадку, якщо серце ще працює та здійснюється примусова вентиляція легенів;

– нормативним моментом закінчення крадіжки та грабежу, а відтак і розкрадання, слід вважати момент фактичного заволодіння таким майном, бо саме з цього моменту вже фактично заподіюється шкода власнику – майно виходить з його володіння (розпорядження). А момент, коли особа має можливість розпорядитися таким майном – слід вважати фактичним закінченням таких злочинів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Данилюк Т.М. Поняття і види матеріальних складів злочинів та їх значення для визначення моменту закінчення злочину / Т.М. Данилюк // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юрид. : зб. наук. праць. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 236–240.

2. Данилюк Т.М. Класифікація складів злочинів та її значення для встановлення моменту закінчення злочину / Т.М. Данилюк // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юрид. : зб. наук. праць. – Львів : ЛьвДУВС, 2008. – Вип. 3. – С. 280–288.

3. Данилюк Т.М. Значення змісту умислу та ступеня його конкретизації для визначення моменту закінчення злочинів з формальним складом / Т.М. Данилюк // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юрид. : зб. наук. праць. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 1. – С. 223–232.

4. Данилюк Т.М. Поняття та види моменту закінчення злочину / Т.М. Данилюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2009. – Вип. 12. – С. 314–316.

5. Данилюк Т.М. Щодо видів матеріальних складів злочинів та їх впливу на момент закінчення злочину / Т.М. Данилюк // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні. Тези доповідей на Всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів, Львів, 28 вересня 2007 р. – Львів, 2007. – С. 56–58.

6. Данилюк Т.М. Розмежування нормативного та фактичного моменту закінчення злочину / Т.М. Данилюк // Матеріали звітної наукової конференції факультету з підготовки слідчих, Львів, 20 лютого 2009 р. – Львів: ЛьВДУВС, 2009. – С. 5–9.

АНОТАЦІЯ

Данилюк Т.М. Теоретико-прикладні проблеми встановлення моменту закінчення злочину. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2009.

Дисертація містить комплексне дослідження питань сутності та особливостей встановлення моменту закінчення злочину. Відповідно до поставленої мети в роботі проаналізовано стан наукової розробки проблеми, піддана оцінці правильність та точність нормативного поняття закінченого злочину, розглянуто зміст закінченого злочину та значення правильності його встановлення для вирішення конкретних кримінально-правових питань, запропоновано критерій розмежування закінченого та незакінченого злочину, з'ясовано обставини, які впливають на встановлення моменту закінчення злочину, на їх основі класифіковано злочини за моментом їх закінчення, визначено особливості встановлення моменту закінчення злочинів різних видів та сформулювало відповідні теоретичні положення. На основі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства України та рекомендації для сучасної правозастосовної практики.

Ключові слова: закінчений злочин, незакінчений злочин, момент закінчення злочину, нормативний момент закінчення злочину, фактичний момент закінчення злочину.

АННОТАЦИЯ

Данилюк Т.Н. Теоретико-прикладные проблемы установления момента окончания преступления. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук за специальностью 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2009.

В диссертации содержится комплексное исследование вопросов сущности и особенностей установления момента окончания преступления. Объектом исследования стала ответственность за совершение оконченного преступления по уголовному праву Украины. Предметом исследования – теоретико-прикладные проблемы установления момента окончания преступления. В соответствии с поставленной целью в работе проанализировано состояние научной разработки проблемы и констатировано, что несмотря на важность, проблема оконченного преступления не получила надлежащего решения, а рассматривается лишь в пределах института стадий совершения преступления или при рассмотрении составов конкретных преступлений в Особенной части уголовного права. Дана оценка правильности и точности нормативного понятия оконченного преступления. Рассмотрено содержание оконченного преступления и значения правильности его установления для решения конкретных уголовно-правовых вопросов, следовательно предложено разграничивать нормативный и фактический момент окончания преступления. Доводится, что первый имеет значение для решения вопроса о квалификации действий виновного – лишь по статье (части статьи) Особенной части УК, или со ссылкой на соответствующую часть ст.ст. 14, 15 УК; второй – для решения других уголовно-правовых вопросов: отграничение соучастия от причастности, установление наличия оснований для необходимой обороны и т.п. Предложено, как критерий разграничения законченного и незаконченного преступления рассматривать их составы в целом, а не лишь отдельные признаки. В работе выяснены обстоятельства, которые влияют на установление момента окончания преступления (вид состава преступления и вид самого преступления), и на их основе классифицированы преступления за моментом их окончания на: 1) простые преступления с формальным составом; 2) усложненные преступления с формальным составом (которые, в свою очередь, могут быть: а) длящимися; б) продолжаемыми; в) составленными; г) с несколькими альтернативными

деяниями; д) с несколькими обязательными деяниями); 3) простые преступления с материальным составом; 4) усложнены преступления с материальным составом (которые, в свою очередь, могут быть: а) продолжаемыми; б) составленными; в) с несколькими альтернативными последствиями; г) с несколькими обязательными последствиями; д) преступления с материальным составом с несколькими деяниями).

В работе получили развитие положения о разграничение понятий преступления и состава преступления, целесообразности рассмотрения законченного преступления не как стадии совершения преднамеренного преступления, а как вида преступления, разграничения понятий «время совершения преступления» и «момент окончания преступления», обоснованности использования словосочетания «оконченное преступление» лишь относительно преступлений, которые совершены с прямым умыслом. Относительно же преступлений, которые совершены с непрямым умыслом или через неосторожность, обосновывается целесообразность использования словосочетаний «имеется преступление», «отсутствует преступление...»;

В диссертации определены особенности установления момента окончания преступлений разных видов и сформулировало соответствующие теоретические положения. На основе проведенного исследования сформулированы предложения относительно усовершенствования уголовного законодательства Украины и рекомендации для современной правоприменимой практики.

Ключевые слова: окончное преступление, неоконченное преступление, момент окончания преступления, нормативный момент окончания преступления.

ANNOTATION

Danylyuk T.M. Theoretical-applied Problems of an Establishment of the Moment of the termination of a Crime. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Law in speciality 12.00.08 – Criminal law and Criminology; Criminal Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2009.

In the dissertation complex research of questions of essence and features of an establishment of the moment of the termination of a crime contains. According to an object in view in work the condition of scientific working out of a problem is analysed, the estimation of correctness and accuracy of standard concept of the

ended crime is given, the maintenance of the ended crime and value of correctness of its establishment for the decision of concrete criminally-legal questions is considered, the criterion of differentiation of the finished and not finished crime is offered, circumstances which influence an establishment of the moment of the termination of a crime are found out and on their basis crimes on the moment of their termination are classified, features of an establishment of the moment of the termination of crimes of different kinds are defined and has formulated corresponding theoretical positions. On the basis of the carried out research offers concerning improvement of the criminal legislation of Ukraine and the recommendation for modern practice of application of the right experts are formulated.

Keywords: the ended crime, the neoterminated crime, the moment of the termination of a crime, the standard moment of the termination of a crime, the actual moment of the termination of a crime.

Підписано до друку 17.12.2009 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Зам. № 186-09
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

